

HUSZKA JÓZSEF

rajztanár, festőművész, művészettörténész, restaurátor, etnográfus

összeállította: Szász András

Kiskunfélegyházi Füzetek 2007

Gyakori kifejezés volt a múltban: „földim”! Manapság alig használatos, mondhatni a kifejezés eltűnt a magyar szóhasználatból. Pedig milyen nagy szó volt ez, s mennyi szeretetet és összetartozást tartalmazott egy-egy találkozás alkalmával. De egy településnek, esetünkben Kiskunfélegyházának ma is büszkének kell lennie arra, hogy vannak szülőttei, akik itt születtek, s városunk jóhírnevét öregbítették szerte a világban. Sokan vannak ők – sokan még az ismeretlenségben –, többen, mint gondolnánk. Rájuk nagyobb figyelmet kell fordítanunk az elkövetkező esztendőkből, hiszen a múltunk összeköt bennünket. A ma fiataljainak pedig példákat kell mutatni, hogy legyenek előttük fáklyaként városunk nagy szülőttei, mutassák a jövő nemzedékének a helyes utat a mai értékvesztett, rohanó világunkban. Büszkének kell lennünk Petőfi Sándorra, Móra Ferencre, Falu Tamásra, Holló Lászlóra, Szántó Piroskára, dr. Holló Lajosra, Magyarai Bélára, s még a sok-sok számtalan nagyszerű híres tudósra, szakemberre, pedagógusra, sportolóra, művészre.

Íme e kiadvány most méltó emléket állít Huszka Józsefnek, Kiskunfélegyháza szülőttének. Pár évvel ezelőtt merült fel kiskunfélegyházi embereknél, hogy miért nem beszélünk, miért nem foglalkozunk Huszka Józseffel, aki a magyar ornamentika szenvedélyes kutatója, a Műegyetem rendkívüli tanára, művészettörténész, etnográfus, a nemzeti építészeti stílus szellemi serkentője volt. De eddig még semmilyen életrajzi írás nem jelent meg róla sem szülővárosában, se máshol.

Lelkes lokálpatrióták egy csoportja, akik Huszka József Baráti Kör néven aposztrofálták magukat rengeteg kutatómunkával és kitartással elérték, hogy e kiadvány megszülethessen.

Szász András író, újságíró, fotós igazi partiumi magyarként tudja bemutatni Huszka kutatásainak fontos célját, a magyarság díszítő motívumainak, ősi hagyományokat megőrzött erdélyi parasztházak díszítő-elemeinek, temetői kopjafáinak eredetkutatását. Huszka József hét könyvet és számtalan cikket adott ki, melyek közül fő műve: A magyar turáni ornamentika története, amit 2300 rajzával illusztrált. Műveiben gyakran hivatkozik a félegyházi és a környékbéli leletanyagokra.

Az Iparművészeti Múzeum épületének bejárati díszítő-elemeit Huszka József tervezte. Tudni kell még róla, hogy az 1896-os ezredéves kiállítás főkapujának tervezésére is őt kérték fel. A kecskeméti Cifrapalota díszítő-elemei a Huszka József által gyűjtött motívumok felhasználásával készültek, s a miniszterelnöki dolgozószoba bútorait is ő tervezte. Rajztanár volt Désen, Zentán és Sepsiszentgyörgyön, majd harminc éven át oktató Budapesten, a Piarista Gimnáziumban.

Gazdag munkásságának elismeréséül kinevezték a Műegyetem rendkívüli tanárává, s a Szent István Akadémia tagjai sorába választotta.

A 2005-2006-os évben a Népéletrajzi Múzeum nagyszabású kiállításon mutatta be életművét.

Ajánlom az érdeklődőknek e helytörténeti, életrajzi kiadványt, amely méltó Huszka József emlékéhez, és újabb példaképet mutat a kiskunfélegyházi diákoknak, polgároknak e nagyszerű ember személyében.

Kapus Krisztián

A kiskunfélegyházi Sárlos Boldogasszony templom

HUSZKA JÓZSEF ÉLETE

Kiskunfélegyházán született Huszka József művészettörténész, etnográfus, a magyar népművészet tudományos felfedezője és népszerűsítője. Kortársához, a székely Orbán Balázshoz hasonlóan fáradhatatlanul járta Erdélyt, hogy felkutassa, feltárja és dokumentálja a közép- és kora újkori erdélyi templomok falképeit (freskóit), a magyar népművészet és az úgynevezett népi ornamentika (díszítőelemek) még fellelhető kincseit. Munkássága mély hatással volt a magyar iparművészekre, építészekre, köztük Zsolnay Vilmosra és a szecesszió egyik legnevesebb magyar képviselőjére, Lechner Ödönre is. A félegyházi születésű rajztanárt különösen a székelység élő népművészete és a magyarság ornamentika (díszítő) kincse nyűgözte le. Mivel utóbbit perzsa, indiai és más keleti művészetekkel hozta kapcsolatba, idővel szembekerült korának néprajzkutatóival. Valószínűleg ez is közrejátszott a magyarországi néprajz egykor meghatározó alakjának számító férfiú mellőzöttségébe.

A Huszka családról kevés adat, illetve dokumentum maradt fent. Egyes források szerint a rajztanár, művészettörténész dédapja (szintén Huszka József) 1787-ben folyamodott lakossági jogért a félegyházi tanácshoz. Redemptus családból származó feleségére tekintettel, kérelmét még abban az esztendőben jóvá is hagyták. A csizmadia mester dédapa feleségével és gyermekeivel érkezett Félegyházára, feltehetően a Jászságból. (Erre vonatkozóan nincsenek adatok.) A dédapa mesterségét Vendel nevű fia folytatta, aki 1783-ban született. Tizennyolc éves korában felvették a csizmadia céhbe, és még abban az évben (1801) elvette a Kis Ágnes nevű hajadont. Házasságukból tizenkét gyermek született. A legidősebb, Vendel papnak tanult, később Halason lett plébános. József a félegyházi algimnázium elvégzése után a tanítói pályára lépett. A szabadságharc leverése után sokadmagával elbocsátották, és ügyvéd lett. Két fia volt: Ödön és Dezső. Tanulmányai befejezése után Ödön egy ideig jegyzőként dolgozott Félegyházán, később Szegedre költözött,

Year	Day	Month	Baptisand	Sex	Age	Parish	Parents	Witnesses
1787	19	12	Petrus	man	19	St. Michael	Joseph Székely, Michael Székely	Michael Székely, Michael Székely
1788	1	1	Andreas	man	1	St. Michael	Joseph Székely, Michael Székely	Michael Székely, Michael Székely
1789	20	12	Carolus	man	20	St. Michael	Joseph Székely, Michael Székely	Michael Székely, Michael Székely
1790	1	1	Anna	woman	1	St. Michael	Joseph Székely, Michael Székely	Michael Székely, Michael Székely
1791	1	1	Elisabetha	woman	1	St. Michael	Joseph Székely, Michael Székely	Michael Székely, Michael Székely
1792	20	12	Josephus	man	20	St. Michael	Joseph Székely, Michael Székely	Michael Székely, Michael Székely
1793	1	1	Sedovicus	man	1	St. Michael	Joseph Székely, Michael Székely	Michael Székely, Michael Székely
1794	1	1	Carolus	man	1	St. Michael	Joseph Székely, Michael Székely	Michael Székely, Michael Székely
1795	1	1	Maria	woman	1	St. Michael	Joseph Székely, Michael Székely	Michael Székely, Michael Székely
1796	1	1	Anna	woman	1	St. Michael	Joseph Székely, Michael Székely	Michael Székely, Michael Székely
1797	20	12	Elisabetha	woman	20	St. Michael	Joseph Székely, Michael Székely	Michael Székely, Michael Székely
1798	1	1	Elisabetha	woman	1	St. Michael	Joseph Székely, Michael Székely	Michael Székely, Michael Székely
1799	22	12	Andreas	man	22	St. Michael	Joseph Székely, Michael Székely	Michael Székely, Michael Székely
1800	22	12	Maria	woman	22	St. Michael	Joseph Székely, Michael Székely	Michael Székely, Michael Székely

Születési bejegyzés a kiskunfélegyházi Ótemplom anyakönyvében.

ahol törvényszéki bíróvá avanszált. (Az ő fia volt Huszka Jenő [1875-1960], a híres zene- és dalszerző, a magyaros bécsi operettstílus képviselője.) Dezső szintén a jogi pályát választotta, tiszti ügyész lett Félegyházán.

Ferenc, Huszka Vendel hatodik gyermekeként, 1817-ben született. A fiúk közül ő vitte tovább a csizmadia mesterséget. Tizennyolc éves korában felvételét kérte a félegyházi csizmadia céhbe, rá két esztendőre elvette Bauler (egy forrás szerint: Bauer) Máriát. Házasságukból hat gyermek született. A legkisebb, Huszka József, a későbbi rajztanár, művészettörténész és etnográfus 1854. november 20-án jött világra. Születését a Sarlós Boldogasszony (Ó-) templom 1854. november 21-i keltezésű, 1009-es sorszámmal iktatott anyakönyvi bejegyzése tanúsítja.

József születésekor Huszka Ferencék a félegyházi I-es tized 52. szám alatti házban laktak. (Ez nagyjából a korábbi Homok, ma Dobó István utca helyén lehetett.) A gimnázium első évét (ma az általános iskola

Dés, Huszka első erdélyi állomáshelye. A református templom.

ötödik osztálya) Szegeden végezte, a másodikát és harmadikat Félegyházán, a negyediket ismét Szegeden, míg az utolsó négy évet a Szarvasi Ág. Evangélikus Gimnáziumban. Itt is maturált. Akkoriban Huszkaék már a Csongrád megyei Mágocson laktak. Érettségi után egy évig a fővárosi József Műegyetemen tanult. Onnan 1873-ban átiratkozott a Székely Bertalan vezette rajztanárképző intézetbe (Országos Magyar Királyi Mintarajztanoda és Rajztanárképezde), ahol ösztöndíjas tanárjelöltként folytatta tanulmányait, és szerezte meg 1876-ban rajztanári képesítését.

Lelkes művészetpártolók a 19 század közepétől folyamatosan próbálkoztak a magyar felsőfokú képzőművészeti oktatás megszervezésével. Ám erőfeszítéseik, az anyagi hiánya, illetve a Béctől való függőség miatt, rendre kudarcba fulladtak. A művészpályát választók külföldi iskolákban voltak kénytelenek képezni magukat, eleinte Bécsben (például Munkácsy

Mihály), majd az egyre népszerűbbé váló müncheni és párizsi képzőművészeti akadémiákon. A 19. század második felében a nemzeti érzések megerősödése elmélyítette a magyar művészet önállósodásának igényét, a folyamatosan erősödő külföldi kapcsolatok pedig a képzőművészeti képzés európai mintáinak átvételét sürgették. A kitartó küzdelem eredményeként végül 1861-ben megalakult az Országos Magyar Képzőművészeti Társulat, melynek kétévi huzavona után, 1863-ban jóváhagyott alapszabálya kimondta: „a hazai képzőművészetnek minden ágát tökélyre kell segíteni, nemesbíteni kell a műzslést, népszerűsíteni és terjeszteni a műszeretetet, vagyis a művészet szeretetét.” Mivel a Társulat nem rendelkezett önálló anyagi alappal, céljait kizárólag pártfogó tagjainak a támogatásával tudta megvalósítani. Gazdag mecénásait az uralkodón, illetve az uralkodóház tagjain kívül hazai és külhoni arisztokraták, főpapok, később egyre nagyobb számban jómódú nagypolgárok alkották. De pártfogóik közt tudhatták a belga királynőt is.

A Társulat kitűzött céljai között első helyen szerepelt egy művészi tanintézet (akadémia) felállításának a terve, melynek megtervezésére bizottságot alakítottak. A bizottmány tagjai: Orlay-Petrich Soma, Than Mór, Telepy Károly, Plachy Ferenc és Harsányi Pál voltak. Bár a pénzhiány miatt az akadémia felállítására vonatkozó terveik nem valósultak meg, mégis az ő kezdeményezésüknek volt köszönhető, hogy a bizottmány egyik új tagja, Keleti (egyenes források szerint: Kelety) Gusztáv, Eötvös József kultuszminiszter megbízásából útnak indult Európába, hogy a képzőművészeti akadémiák és iparművészeti intézetek munkáját tanulmányozza. Tapasztalatait A képzőművészeti oktatás külföldön és feladatai hazánkban című könyvében összegezte. Az európai példákból okulva Keleti úgy vélte, a teljes akadémiai képzés helyett, célszerűbb egy, a korabeli magyar viszonyoknak sokkal inkább megfelelő, a tanárképzést is magába foglaló alapképzést nyújtó intézmény elindítása, melyet nem akadémiának, hanem mintarajztanodának nevezett. Itt a művészi pályára készülő ifjak jól felszerelt műtermekben, kiváló mesterek irányítása alatt gyarapíthaták ismereteiket. Az Országos Magyar Képzőművészeti Társulat sürgetésére, végül 1871. május 6-án, egy

császári rendelet alapján Pauler Tivadar megalapította a Magyar Képzőművészeti Egyetem jogelődjét, az Országos Magyar Királyi Mintarajztanodát és Rajztanárképezdét. Az új intézmény 1871 októberében a terézvárosi Rombach utca 6. szám alatt, egy magánbérházban bérelt lakásban kezdte meg a működését. Célja – Keleti Gusztáv terveinek megfelelően – rajztanárok képzése és a képzőművészeti pályát választó fiatalok alapképzésben való részesítése volt. Ennek az intézménynek volt a növendéke Huszka József is.

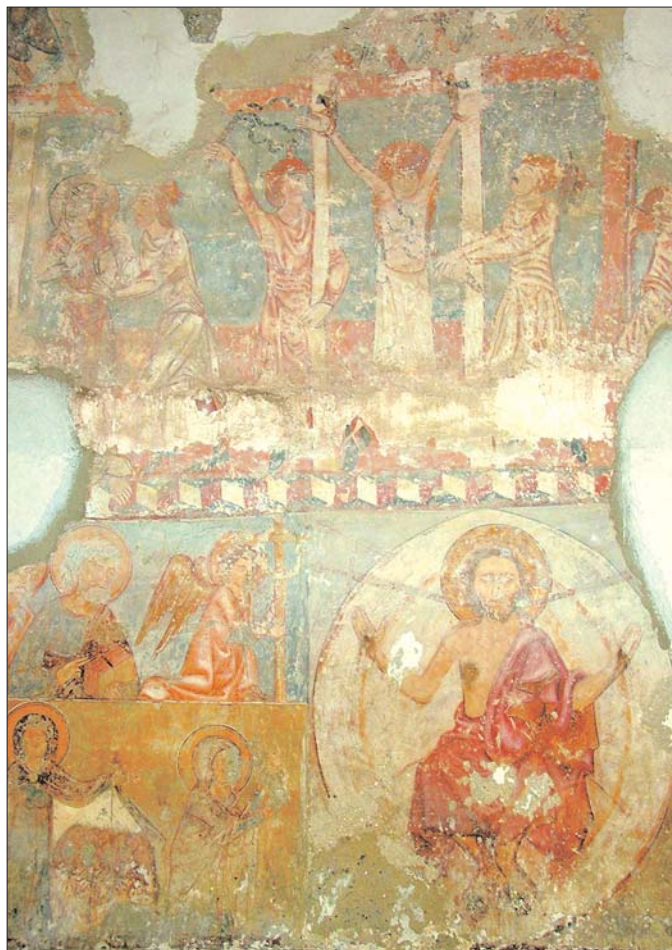
A fiatal rajztanár tanulmányai befejezése után előbb Erdélyben, a dési polgári fiúiskolában, majd Zentán tanított. A délvidéki település (akkor még köz-

ség) gimnáziumába 1877 szeptemberében adta be pályázatát. A kilenc – közöttük öt okleveles – jelentkező közül őt találta legalkalmasabbnak a bizottság. A Tisza-parti község gimnáziumi osztályai mellett Huszka József a helyi polgári leányiskola első és második osztályának rajzoktatását is elvállalta. Ám nem sokáig maradhatott Zentán. A következő év szeptember 2-án megkapta katonai behívóját és kénytelen volt elbúcsúzni a településtől.

Egyéves sorkatonai szolgálatának leteltével visszatért Erdélybe, ahol a sepsiszentgyörgyi polgári leány- és fiúiskola rajztanára lett. Ezt az állást 1890-ig töltötte be. „Tizenegy évig laktam Szikuliában (Székelyország,

Huszka József 1887-ben nyolc rajzot, hét fényképet és tizenkilenc pannót készített a székelyderzsi unitárius templom falképeiről.

Freskórészlet a bogoszi református templomból.

Székelyföld), Erdély e kies félreeső zugában – emlékezett az ott eltöltött időszakra egy 1893-ban keltezett írásában –, hol még mindig magyarul és nem oláhul dicsérik az Istent. Egészséget keresni mentem oda rövid időre, s e pár év tizenegy évi száműzetéssé változott. Legcsekélyebb poétai talentummal sem bírván, nem kesereghettem Ovidként (Ovidius, a Fekete-tenger partjára száműzött római költő) az örök város elvesztésén. Igyekeztem hát megismerni azt a kis magyar szigetet, mely négy-öt vármegye javarészt teszi, körül zajló oláh tengerben. A havasok védte elrejtett zúgokban Háromszék- és Csíkmegye szép térségei szélén, meg Udvarhelymegye vizei mentén, szűk völgyeiben a régi magyar kultúra, az ősi civilizáció megbecsülhetetlen kincseire találtam, melynek még emlékezete is kiveszett a magyar Alföldön.” Megérkezése után bekapcsolódott a Háromszéki Háziiari Egyesü-

let munkájába, és tevékenyen részt vett az 1879-ben Sepsiszentgyörgyön létrehozott Székely Nemzeti Múzeum megszervezésében. (A Székely Nemzeti Múzeumot 1879. szeptember 15-én Cserey Jánosné Zathureczky Emília alapította. Jelenlegi épületét 1913-ban Kós Károly tervezte.) Közben portrékat, tájképeket festett. Mindössze huszonhét éves volt, amikor 1881-ben elindult első erdélyi gyűjtőútjára. (Az utazásokhoz szükséges pénzt Potsa József főispán szerezte az Iparügyi Minisztériumtól, hálából a Háromszéki Háziiari Egyesület fellendítéséért tett fáradozásaiért.) Mivel a műemlékek felkutatása, megőrkítése a mintarajztanodai tanulmányok között is szere-

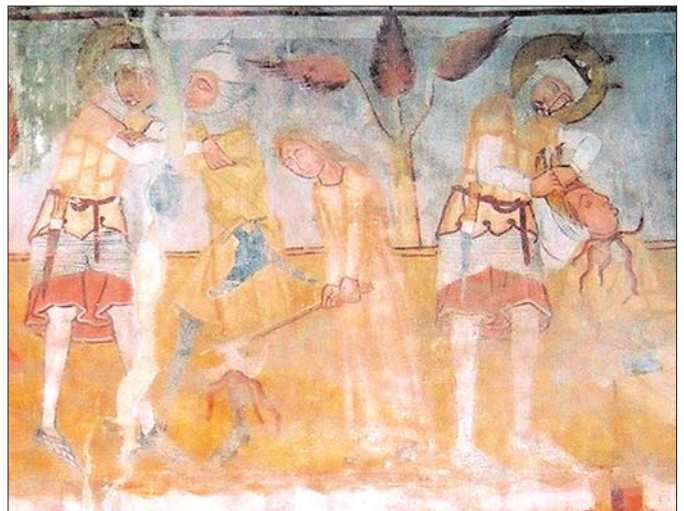
Potsa József

pelt, a gyűjtőmunka nem volt ismeretlen Huszka József számára. Elsősorban a húsvéti, nyári és karácsonyi szünetekben járta a falvakat. A helyszíneken általában két-három napot tartózkodott, de megtörtént, hogy egy-egy értékesebb falfestmény feltárása, lerajzolása vagy restaurálása miatt akár hetekig is elidőzött egy-egy faluban. A partiumi Mezőtelegden például, ahol a helyi református templom freskóinak helyreállítását vállalta (1892), több mint egy hónapig maradt. Minden reggel hajnali 5 órakor kezdte a munkát és este 7 óráig szinte folyamatosan dolgozott.

A 19. század utolsó két évtizedét a „kivetkőzés korszakának” nevezi a néprajztudomány. Ekkor váltották föl a bükkfa székeket a tonettek, a tulipános ládákat a sublótok. Ezidőtájt bontották le a legtöbb búbos kemencét is, és a dohos, kicsi és szűk középkori templomok helyén neogótikus csarnoktemplomokat emeltek. Amit ma archaikusnak és réginek hiszünk, valójában a 19. század végének konfekció- és kézműipari terméke, mely mára „megnemesedve” vált népművészetté, régiséggé. Ennek a rohamos pusztulásnak a láttán kötelezte el magát a kiskunfélegyházi származású rajztanár a néprajz mellett. S bár nem volt tudós etnográfus, munkájának hatása a mai napig érezhető kézműves iparunkban és iparművészetünkben. Mi több, az általa összegyűjtött díszítőelemek, fotók és akvarellsorozatok művészettörténetünk fontos részét képezik, egyben a magyar építészet organikus ágának egyik legfőbb inspirációs forrását adják.

A lelkes fiatal kutatót az erdélyi utak embert próbáló állapota sem tudta eltántorítani elhatározásától. A távolabbi helyszínekre vonattal utazott. (Főleg miután Budapestre költözött és onnan járt vissza Erdélybe vagy más vidékekre.) Erdélyben többnyire szekérral, lovas kocsival közlekedett. Tudni kell, hogy Székelyföldön, mely Huszka József fő működési területe volt – bár hihetetlenül hangzik – a 19. század második felében még reneszánsz állapotok uralkodtak. A ruházat néhol még ennél is régebbi szimbólumokat őrzött. A templomok művészete egyfajta „reneszánsz konzervativizmust” tükrözött, és a közösségek ezekben a szinte érintetlenül fennmaradt középkori templomokban tartották istentiszteleteiket. A korabeli erdélyi útviszonyokat a következőképp írta le 1887-ben Hampel Józsefhez intézett levelében: „Így nem marad más hátra, mint megegyeszer borzasztó rossz utakon a helyszínre kocsikázni.” Bár azóta sok idő eltelt, az erdélyi utak némelyike ma, a 21. században is komoly erőpróbát jelent az utazó és járműve számára. Elég Székelyderzsre, Székelydályára, Magyarózdra, Ikafalvára vagy Székre gondolnunk. Nem is szólva az akkortájt használatos méretes és súlyos fényképezőgépről, állványról, illetve a kollódiumos oldattal bevont üveglemezekről. (A fényképezés forradalmasítását jelentő, keskeny celluloid filmet alkalmazó, úgynevezett Kodak-fényképezőgépek az 1880-as évek végén kezdtek elterjedni Európában.) Huszka József hatalmas megszállottsággal és lelkesedéssel járta Erdély úttalan útjait, hogy feltérképezze, feltárja és megörökítse a középkori templomok fennmaradt falfestményeit, a székely népművészet és a magyar népi ornamentika kincseit. Igyekezett megmenteni mindent, amit lehetett. Szötteket, hímezéseket, kerámiákat, bútorokat gyűjtött, és szinte minden „régiséget” lerajzolt, lefényképezett, az öreg székelykapuktól a középkori falképekig.

Hogy feltáró munkáját zavartalanul végezhesse Trefort Ágoston kultuszminiszter 1885 szeptemberétől 1888 júliusáig fizetett szabadságot biztosított Huszka József számára. Erre az időszakra esik házasságának időpontja is: 1887 nyarán feleségül vette egy volt tanítványát, Mélik Annát, akinek apja a sepsiszentgyörgyi városi takarékpénztár tisztviselője volt.

Freskórészletek az ősi gelencei római katolikus templomból.

Házasságukból nem született gyermek. Ugyanennek az évnek a végén Trefort Ágoston és Szalay Imre támogatásával több, mint féléves külföldi tanulmányútra nyílt lehetősége, melyre utólag így emlékezett: „Nyolc-kilenc éve, hogy keresem, kutatom, gyűjtöm a magyar stíl anyagát. Végig tanulmányoztam érte Páris, Berlin, Lyon, Drezda, Nürnberg, Zürich és Bécs minden múzeumát.”

Tanulmányi szabadsága letelte után Huszka József szeretett volna elkerülni Sepsiszentgyörgyről. Főleg miután tantárgyát, a rajzot levették az órarendről, helyette mértant kellett tanítania. Előbb Brassóban próbált rajztanárként elhelyezkedni, ám minden támogatottsága dacára, másnak adták az állást. Egy évvel később, 1890-ben aztán mégis elhagyta Székelyföldet, visszatért Magyarországra, ahol a nagykállói állami főreáliskolában kapott állást. A következő esztendőben kinevezték a budapesti piarista gimnázium ta-

A bögözi református templom falfestményeit 1898 nyarán, az épület restaurálásakor fedezte fel és örökítette meg Huszka József.

Huszka József a piarista gimnázium tanáraival (első sor, jobbról a harmadik), az 1910-es évek közepe táján. (reprodukció)

nárává. Itt tevékenykedett egészen az 1920-ban bekövetkezett nyugdíjba vonulásáig. Kezdetben tanárként, majd az utolsó két évben a gimnázium igazgatójaként. (Ez utóbbi állítást többen megkérdőjelezzik.)

A gimnázium 1891-92-es évkönyvében ez áll: „A nagyméltóságú Vallás- és Közoktatási Miniszter úr Szirmai Antal rendes rajztanárt a budapesti II. kerületi egyetemi Katolikus főgimnáziumhoz /áthelyezte/, helyébe pedig Huszka József nagykállói főreáliskolai rendes rajztanárt nevezte ki ugyanazon minőségben.” Az évkönyvhöz tartozó táblázat feltünteti a tanárok tanításban eltöltött éveinek számát. Huszka Józsefről az derül ki: budapesti kinevezése előtt tizennégy évet töltött tanítással. A piarista gimnáziumba kerülése után Huszka József neve minden évkönyvben szerepel, egészen 1920-ig. Akkor a következőket jegyezték be róla, a Változások a tanári testületben című fejezetben: „Huszka Józsefet, iskolánk régi érdemes rajztanárát,

negyvenhárom évi tanári működése után a Vallás- és Közoktatási Miniszter úr szabadságolta, majd nyugdíjazta. Helyébe Huber Istvánt nevezte ki.”

Egyházi, mi több, rendi iskoláról lévén szó, kézenfekvőnek tűnik, hogy a pesti piarista gimnázium igazgatója is mindig rendtag volt. Mindazonáltal nem kizárt, hogy az 1919-es kommün (Tanácsköztársaság) idején Huszka Józsefet, mint civil tanárt bízták meg az intézmény igazgatásával – véli Jelenits István, piarista tanár, nyugalmazott rendfőnök. Ennek azonban az évkönyvben nincs semmi nyoma – teszi hozzá. Sőt. A neves rajztanárrol sem hosszabb portré, sem életrajz, sem búcsúztató nem maradt fent.

Bárhogy is volt, a fáradhatatlan rajztanár pályafutását jól mutatják azok szellemi mozgalmak, szervezetek, egyesületek, melyekben tevékeny részt vállalt. Bár belépésének pontos időpontja nem ismert, tagja volt az 1885-ben alakult Magyar Iparmű-

Majolika hamutálcák terve 1895 körül. (reprodukció)

vészeti Társulatnak, 1901-től az Országos Képzőművészeti Tanácsnak, 1903-tól a Rajztanárok Országos Egyesületének. A tudományos társaságok közül három is tagjának tudhatta: az 1867-ben alakult Magyar Mérnök- és Építész Egylet, a Régészeti és Embertani Társaság, illetve a Magyarországi Néprajzi Társaság. Huszka József szinte felbecsülhetetlen munkát végzett: nem véletlen, hogy a Néprajzi Múzeum törzanyagának jelentős része az ő gyűjteményéből építkezik. A nevéhez köthető műtárgyak, rajzok, fotók és kéziratok három forrásból származnak. Egy részüket

közvetlenül ő adományozta, a többit halála (1934) után özvegye ajándékozta az intézménynek, illetve a kultuszminisztérium vásárolta meg a múzeum számára (1937).

Kutatásait hét nagy műben összegezte, melyek közül az 1898-ban megjelent Magyar ornamentika, illetve az 1930-ban napvilágot látott, A magyar turáni ornamentika története a legjelentősebb. Utóbbi 2300 rajz segítségével mutatja be a magyarság díszítőelemeinek – elsősorban a tarsolylemezek, székykapuk motívumainak – rendkívüli gazdagságát.

Huszka József az erdélyi templomok festett famenynezetének másolása közben bukkant rá az első lemeszelt falképre, freskóra. (A reformáció elterjedése után számos, eredetileg római katolikus templom a református közösségek tulajdonába került, akik lemeszelték vagy bevakolták a középkori falfestményeket.)

Felfedezése után több mint huszonhárom templom falfestményeit tárta fel és örökölte meg eredeti méretben lerajzolva, akvarellezve. Többek között járt Gelencén, Bögözön, Székelyderzsen, Székelydályán, Homoródszentmártonban, Sepsibesenynön, Erdőfűlén és Csíksomlyón. Megállapította, hogy számos Szent László-ábrázolás egy székely festőiskola stílusjegyeit viseli. Feltáró munkájából Partium templomai sem maradtak ki. Többek között az ő nevéhez fűződik a már említett mezőtelegdi református templom csodálatos freskóinak megmentése is.

Ám nemcsak feltárta és restaurálta, de a rá jellemző alapos gondossággal és szakértelemmel meg is örökölte a falfestményeket. A közelmúltban épp az ő fennmaradt rajzai és akvarelljei alapján restaurálták az időközben visszameszelt és visszavakolt sepsibesenynői és székelydályai templom falképeit, illetve a sepsikilyéni unitárius műemléktemplom freskóit. Körültekintő alaposágának köszönhetően több, időközben leomlott vagy lebontott középkori templom falképei, freskói kizárólag az ő rajzai, festményei révén maradtak fent az utókor számára.

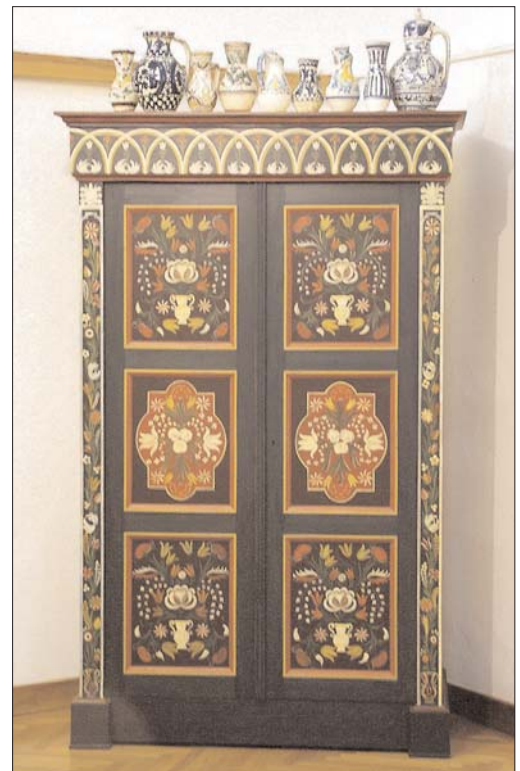
Erdély és Partium után a felvidéki és az alföldi településeket járta, ahol népviseleteket, díszített használati tárgyakat, kerámiát, hímzéseket, festett bútorokat gyűjtött. Ezek díszítványait is lerajzolta, dokumentálta, és tanulmányokat jelentetett meg róluk. Eb-

2007. október 13-án Huszka-kiállítás nyílt a Kiskun Múzeumban, melyet Dr. Fejős Zoltán, a Néprajzi Múzeum főigazgatója nyitott meg.

A kiállítással régi adósságát törlesztette Félegyháza Huszka Józseffel szemben.

Huszka József tervei alapján készült szekrény.

Huszka József 1882-ben készített akvarellje, az időközben lebontott homoródszentmártoni templom freskóiról (reprodukció)

A mezőtelegdi református templom freskóit Huszka restaurálta.

ből a hatalmas motívumkincsből magyar stílusú iparművészeti és építészeti tervek is készített.

Huszka József hetvenkilenc éves korában, 1934. március 31-én hunyt el Budapesten. Az óbudai temetőben helyezték örök nyugalomra. Utolsó útján a rokonság mellett tanártársai kísérték a nagy művészettörténészt, akiről búcsúztatójában Balanyi György a következőket mondta: „Huszka József neve a századfordulót megelőző és követő két évtizedben valósággal fogalom volt a magyar középfokú rajztanítás és művészi oktatás terén. Olyan országos nevű tudós volt, aki hajlott korában is fiatalos lelkesedéssel tudott beletemetkezni a magyar díszítőstílus történeti előzményeinek kutatásába.”

A Néprajzi Múzeum ezer rajzát, akvarelljét és 250 fotóját, kéziratát, valamint gazdag tárgygyűjteményét – textiltöredékeket, kerámiákat – őrzi a lelkes kutatónak. Ezek a tárgyak látványos illusztrációként szolgálnak Huszka József gazdag, sokoldalú életművének bemutatásához és felelevenítéséhez.

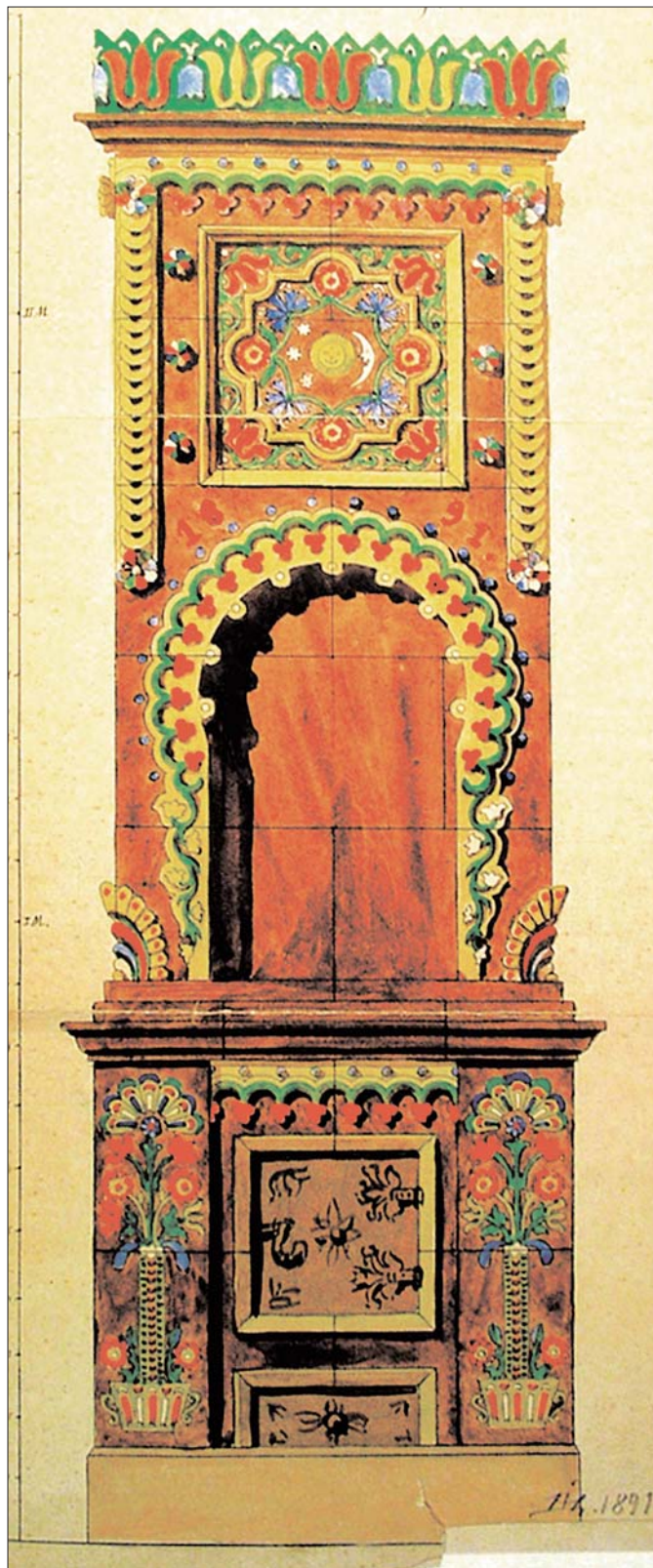
A rajztanár, művészettörténész, restaurátor születésének 150. évfordulója alkalmából a Néprajzi Múzeum ismét a figyelem előterébe állította életművét. Szerették volna Huszka – nagy érdeklődésre számottartó, de – nehezen hozzáférhető műveit, munkáit oly módon kézbe adni, hogy az általa felkutatott anyagot megkülönböztetett figyelem illesse. A kiállítás kapcsán

a múzeum egy vaskos és rendkívül alapos katalógust is kiadott, amely híven követi az időközben megszűnt tárlat felépítését és magába foglalja a kiállított teljes anyagot. Ám Fejős Zoltán szerkesztő és a készítők nem érték be ennyivel. Kiegészítésként további, a kiállításon nem szereplő dokumentumokat is beleszóttek. Huszka József hagyatéka nagyjából fél évszázadot fog át 1880-tól kezdődően. A feldolgozott és közreadott anyag az első negyedszázad termése, amit kiegészít néhány későbbi iparművészeti terv, valamint jelzésként az idős szerző utolsó munkáinak néhány dokumentuma.

Az első fejezet Huszka József életrajzát, munkásságát és gazdag hagyatékát ismerteti. A katalógus második részében Tasnádi Zsuzsanna Huszka József rajzgyűjteményében szereplő falképek és templomi berendezések rajzait mutatja be, egy másik tanulmányban pedig Huszka József kortársainak, elsősorban a rajztanároknak, a műemlékvédelemben, illetve a néprajz korai történetében betöltött szerepét vizsgálja.

Kerny Teréz Huszka József falképkutatásait és falképfeltáró tevékenységét mutatja be különös tekintettel a kerlési ütközetre. A harmadik részben arról olvashatunk, miként fordult Huszka József érdeklődése a régi magyar hímzések, díszítőelemek felé. Sinkó Katalin tanulmányában bemutatja a mintaalbumban összegyűjtött rajzait és kutatásait, az ornamentikai mintalapok keletkezését és az „előképmozgalom” alakulását az 1850-től 1900-ig terjedő időszakban.

A katalógus negyedik részében kerül szó Huszka a „Magyar népies és reneszánsz díszítményeink” című munkájáról, a székelyföldi terepbejárásairól, az ottani gyűjtőmunkáról, A magyar turáni ornamentika története című, 1930-ban megjelent albumához köthető gyűjtőútjáról. Az ötödik részben Fejős Zoltán tanulmányai foglalkoznak Huszka József néprajzi kutatásaival, a néprajzi gyűjtemények keletkezésének körülményeivel, a néprajzi műgyűjtés kezdetével. A kiadvány utolsó fejezete bemutatja, miként hatott a fáradhatatlan rajztanár, művészettörténész és restaurátor a hazai művésziparra, és megismerhetjük a „Historizmus és a magyar ornamentika” címmel a századfordulón zajló diskurzust, amely a magyar nemzeti stílus kialakításának kétféle útjáról szól.

Huszka József cserepkályha színvázlata 1891-ből. (reprodukció)

1761-ben készült székelykapu Páván. (reprodukción)

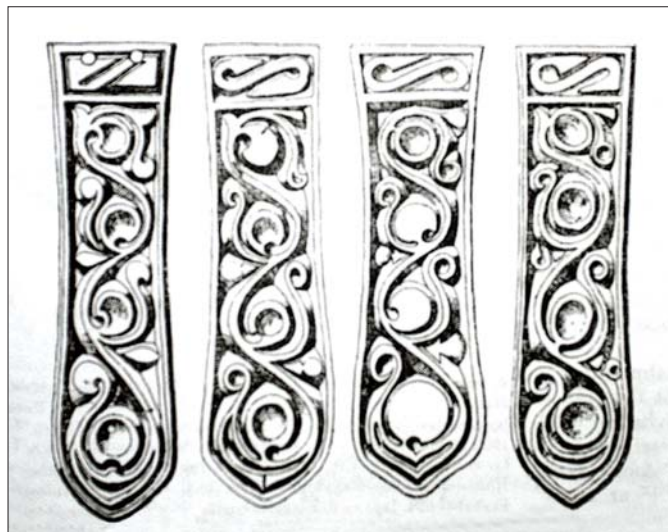
HUSZKA JÓZSEF MUNKÁSSÁGA

V alószínűleg még szülővárosában, Kiskunfélegyházán és az alföldi szücsöknél, szürszabónknál látott minták, motívumok alapján tudatosult Huszka Józsefben először a népi kultúrának a múlt értékeinek megőrzésében játszott szerepe. Ez a felismerés tovább erősödött erdélyi tartózkodása idején, és vélhetően ez indította el azt a szándékát, amely ezeknek az értékeknek a megörökítésére, megmentésére irányult.

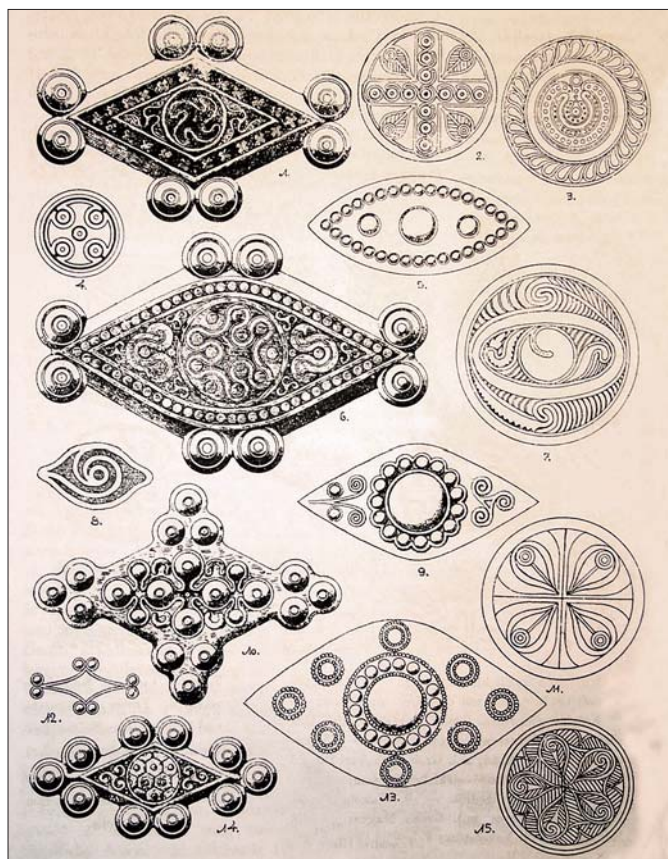
Székelyföld romos templomai, pusztuló freskói látán született meg benne az elhatározás, és indult el 1881-ben hosszú, a századfordulón átnyúló gyűjtőútjára, melynek során elévülhetetlen érdemeket szerzett a középkori és kora újkori templomok falképeinek megmentésében azok feltárásával, dokumentálásával. Évtizedekig fáradhatatlanul járta a Kárpát-medence különböző vidékeit, hogy felkutassa a magyar népi ornamentika elemeit. Nem véletlen, hogy a magyar népművészet egyik első felfedezőjeként tartja nyilván a szakma. Munkássága a mai napig mély hatással van a magyar műipart pártoló akaratra, iparművészekre, építészekre.

Az erdélyi szászok már az 1860-as években elvezették váraik, erődtemplomaik, műemlékeik, néprajzuk, iparuk és kereskedelmük fotografiai felmérését, összegzését, melyet egy magyar fényképész, bizonyos Veress Ferenc programként hirdetett meg. „Nagy szolgálatot tehetne a hazai fényképészet a hazai történelemnek, úgy ha minden olyan régiségeket, várakat, ó-kastélyokat, templomromokat, barlangokat, vi-seletet stb., amik még fenn vannak, de csak egy tized múlva is eltűnhetnek, fényképészetileg levenne és a jövő kornak hátrahagyna.” - fogalmazott az Ország Tükrében 1862. május 1-én megjelent felhívásában Veress Ferenc. Tény, hogy biztatására több mint féltucatnyi életmű született, melyek közül Orbán Balázsé, illetve a kor népviseletét megörökítő Koller Károlyé volt a legkiemelkedőbb.

Kezdetben Orbán Balázst Mezei József segítette a fotózásban. Ő, mármint Mezei sosem fotózott tájat, el-

Különböző feltárások során felszínre került hun szíjvégek.

Aranylemezzel bevont véssett fagombok a mikénei IV. aknasírból.

FELHASZNÁLT IRODALOM

- Fejős Zoltán, Bata Tímea, Kerny Teréz, Lanckner Mónika, Sinkó Katalin, Tasnády Zsuzsanna: Huszka József, a rajzoló gyűjtő, katalógus, Budapest 2006. Néprajzi Múzeum
- Hankó Vilmos dr.: Székelyföld, Budapest 1896, Lampel Róbert (Wodianer F. és Fiai)
- Hargita Népe: Az élet fonákja - Védjük falainkat!, 2002. augusztus 17.
- Huszka József: Homoródszentmártoni falképek, Kolozsvár 1883. szeptember 7., Kolozsvári Közlöny II. évfolyam 203. szám
- Huszka József: Magyar díszítési motívumok a Székelyföldön, Sepsiszentgyörgy 1883
- Huszka József: A Szent László legenda székelyföldi falképeken, Budapest 1885, Archeológiai Értesítő
- Huszka József: Magyar díszítő stíl, Budapest 1885
- Huszka József: Teremtsünk igazán magyar műipart, Sepsiszentgyörgy 1890
- Huszka József: A székely ház, Budapest 1895, Újra a székely ház, Budapest 1900, Néprajzi Értesítő I.
- Huszka József: A magyar turáni ornamentika története, Budapest 1996, Nyers Csaba magánkiadása
- Kirkovits István, G.: A turáni ornamentika utóélete, 2005. február 10., HunHír.Hu
- Kovacev-Ninkov Olga: A zentai gimnázium rajztanárai, Zenta 1996, Múzeumi füzetek 1., Thurzó Lajos Közművelődési Központ
- MÚLT-KOR Történelmi portál: Százötven éve született Huszka József, 2004. november 22.
- Múzeumi Hírlevél: Huszka József a rajzoló gyűjtő, 2006. október 21.
- Pallas Nagy Lexikona: Huszka József, IX8. 505. 1.
- Vofkori László: Székelyföld útikönyve I-II., Budapest 1998, Cartographia Kft.

TARTALOMJEGYZÉK

Előszó.....	5
Huszka József élete.....	6
Huszka József munkássága.....	16
Huszka József feltárásai.....	24
A magyar ornamentika.....	36
Felhasznált irodalom.....	49